

- ресурс]. – Режим доступа: <http://www.svistok.ru/print.php?arg=users¶m=Klaus&tid=4516517>
14. Цымбурский В. Л. Остров Россия (перспективы российской геополитики) / В. Л. Цымбурский // Политические исследования. – 1993. – № 5. – С. 234, 239, 369. – (Ильин М. В. Указ. соч.).
15. Яковлев Л. С. Топологизация жизненного пространства (постмодернистский взгляд на социологию личности). [Электрон. ресурс] / Л. С. Яковлев. – Режим доступа: http://journal.seun.ru/j2000_2r/Socio/JakovlevLS.htm
16. Ямпольский М. Демон и Лабиринт (Диаграммы, деформации, мимесис) / Михаил Ямпольский // Новое литературное обозрение: [науч. приложение]; ред. С. Зенин. – М., 1996. – Вып. VII.

This article considers psychological features of individual space of organisation of mentality of writers and poets. The influence of geographical space both on the formation of a certain individual and on the specific character of a certain nation has been proved, considering nonrandom dependence between peculiarities of the landscape and national mentality or a certain creative person.

Key words: individualised space, creative person, time-and-space matrix, landscape of creativity, verbal-and-art texts.

Отримано: 23.11.2009

УДК 159.9

І.В. Кряж

Типи ціннісно-диспозиційної структури особистості

Описано результати дослідження термінальних цінностей 511 міських жителів. Вивчено трифакторну структуру ціннісної організації, яку задано сенсами безпеки/стабільності, соціального домінування, насиченого внутрішнього життя (самотрансцендентності). Шляхом кластерного аналізу виявлено та описано типи ціннісно-диспозиційної структури, що розкривають специфіку ціннісної ієрархії особистості.

Ключові слова: термінальні цінності, сенсо-ціннісні шкали, ціннісно-диспозиційна структура.

Описаны результаты исследования терминальных ценностей 511 городских жителей. Показано, что основу смысловой организации терминальных ценностей составляют три смысловые шкалы: безопасности/стабильности, социального доминирования и насыщенной внутренней жизни (самотрансцендентности). Выявленные шкалы соответствуют потребностям: в безопасности и групповой принадлежности, в социальном признании и уважении, в самоактуализации. Методами кластерного анализа выявлены и описаны типы ценностно-диспозиционной структуры, раскрывающие специфику ценностной иерархии личности.

Ключевые слова: терминальные ценности, ценностно-смысловые шкалы, ценностно-диспозиционная структура.

Ця стаття присвячена проблемі значеннєвої організації індивідуальних цінностей. Хоча “цінність” як психологічна категорія є однією з базових у загальнопсихологічних і соціально-психологічних дослідженнях, існують різні підходи до її розуміння. Зокрема, Д.А.Леонтьев розглядає три тлумачення індивідуальних цінностей: як думок, уявлень або переконань; як різновиду соціальних установок або інтересів; як сенсо-мотиваційних утворень [3]. До останнього підходу може бути віднесена концепція Ш.Шварца про мотиваційну мету ціннісних орієнтацій [5].

Шварц описує 10 мотиваційних типів, які, на його думку, відображають універсальні людські потреби. Це потреби в домінуванні, у задоволенні, у стимуляції, у самоврядуванні й автономності, у груповій взаємодії й кооперації, у підтримці традицій, у безпеці й стабільності, у соціальному схваленні (мотиваційний тип “досягнення”), в афіліації (мотиваційний тип “доброта”) (за [1]). У трактуванні Шварца всі перераховані потреби, за винятком двох, відображаються як у термінальних, так й в інструментальних цінностях. Два останніх мотиваційних типи (досягнення й доброта) представлені в методиці Шварца винятково інструментальними цінностями.

Розглядаючи динаміку цінностей, Шварц показує, що всі цінності організовані у дві опозиції: відкритість змінам – консерватизм і самопіднесення/самотрансцендентність [5]. Ціннісне ставлення до природи Шварц відносить до цінностей універсалізму, що утворюють полюс самотрансцендентності. При цьому значення природи як цінності зв’язується з естетичним переживанням і можливістю емоційного злиття зі світом природи,

а що до інших значимих аспектів взаємодії із природою, то вони не відображені в методиці Шварца. Нагадаємо, що при складанні свого набору цінностей Шварц провів аналіз нормативних вимог у різних світових релігіях і врахував зміст ціннісних методик, розроблених дослідниками самих різних країн. Відсутність у підсумковому списку цінності “екологічна безпека” (не кажучи вже про таку, як “благоговіння перед життям” А. Швейцера) є не випадковим і вказує на те, що на рівні буденної свідомості критерій екологічної доцільності поведінки не є нормативним.

Наше дослідження було спрямовано на аналіз значенневої організації термінальних цінностей з окремим акцентом на тому, що ми назвемо тут “екологічною складовою” системи цінностей. Мова йде про ті смисли, яких набувають для індивіда життєве середовище в його екологічному аспекті та “світ Природи” (С.Д. Дерябо і В.А. Ясвін). Ми обмежилися розглядом термінальних цінностей, оскільки вони характеризуються більшою стабільністю й визначеністю [4], що відповідає меті нашої роботи.

Завдання дослідження: 1) вивчити значеннєву організацію термінальних цінностей сучасного українського міського жителя, 2) виявити й описати ціннісно-орієнтаційні групи респондентів з різними типами ціннісно-диспозиційної структури особистості, 3) проаналізувати “екологічну складову” системи ціннісних орієнтацій.

Методи дослідження й вибірка. Був використаний список 30 термінальних цінностей з методики Шварца “Огляд цінностей” (рівень нормативних ідеалів) [1], до якого були додані “екологічна безпека (стабільність середовища, впевненість у якості повітря, води, житла)” й “Здоров’я (відсутність фізичних і щиросердечних недуг)”. Цінність “Здоров’я” традиційно у вітчизняній практиці розглядається в ряді термінальних цінностей, але, крім того, нас цікавили її значеннєві зв’язки з іншими цінностями.

У дослідженні взяли участь 511 осіб у віці від 17 до 60 років (357 осіб – до 24 років, 83 осіб – 25-38 років, 71 – старше 38), з них 320 жінок та 191 чоловік. Ця вибірка була утворена двома підвибірками, що частково перекриваються, – 281 та 270 осіб, які працювали із ціннісним опитувальником у рамках двох різних дослідницьких програм. Тому була використана можливість перевірити стабільність отриманих результатів, і обробка даних проводилася окремо для двох підвбірок і для всіх респондентів разом.

Матриці оцінок значимості цінностей піддавалися факторному аналізу методами максимальної правдоподібності та головних компонентів з varimax-обертанням. Виявлені фактори розгля-

далися як сенсо-ціннісні шкали, за якими розраховувалися факторні оцінки для кожного респондента. На наступному етапі обробки проводився кластерний аналіз факторних оцінок з метою виділення основних груп респондентів із близьким “сенсо-ціннісним профілем”. І, нарешті, виділені групи порівнювалися між собою по значимості кожної з 32 цінностей за допомогою багатфакторного дисперсійного аналізу. При цьому розглядався ефект взаємодії для того, щоб урахувати можливий вплив на результати статево-вікової нерівномірності вибірки. Обробка даних здійснювалася в системі Statistica-7.

Результати дослідження і їхнє обговорення

Значення організації цінностей. У результаті факторного аналізу були виділені три базові сенсо-ціннісні шкали, які ми позначили як “безпека й стабільність”, “соціальне домінування” й “насиченість внутрішнього життя” [2]. У таблиці 1 представлені цінності, що склали ядро кожної зі шкал, оскільки вони одержували найвищі факторні навантаження за результатами обох підвбірок і вибірки в цілому. Деякі цінності, такі, як “любов”, “здоров’я”, “самодисципліна”, “самота”, одержували невисокі або низькі факторні навантаження, роблячи внесок відразу в усі фактори або ж не входячи в жодний з них. Це може свідчити як про високу змістовну значимість цінності для всіх респондентів, так і про розбіжності в розумінні цінності різними групами респондентів.

Таблиця 1

Цінності, що складають ядро основних сенсо-ціннісних шкал

Безпека й стабільність	Соціальне домінування	Насиченість внутрішнього життя
Соціальний порядок	Авторитетність	Творчість
Національна безпека	Влада	Світ прекрасного
Мир на землі	Задоволення	Єдність із природою
Екологічна безпека	Добробут	Духовне життя
Соціальна справедливість	Соціальне визнання	Мудрість
Повага традицій	Самоповага	Гармонія
Захист родини		Свобода
Почуття приналежності		
Рівність		

Відзначимо, що трифакторна структура однозначно виявлялася при застосуванні методу максимальної правдоподібності (за умови, що мінімальна власна вага фактора не нижче 1). Метод головних компонентів давав на всій вибірці у цілому до 8 слабких факторів, з яких три найпотужніших відповідали трьом описаним, а

ще три – мотиваційним типам в описі Шварца – конформність (низка “ввічливість – самодисципліна”), стимуляція (“цікаве життя – розмаїтість”), самостійність (“творчість – воля”). Загалом можна говорити про певну відповідність отриманих нами результатів моделі Шварца, але варто також звернути увагу на неузгодженості, що виявилися. Розбіжності у переліку факторів і відсутність у наших результатах низки мотиваційних типів можна легко пояснити тим, що ми використовували лише термінальні цінності. Однак одне розходження представляється нам суттєвим, таким, що заслуговує на окреме обговорення. Мова йде про мотиваційний тип “універсалізм”, що поєднує, за Шварцем, рівність, мир, єдність із природою, мудрість, світ прекрасного, соціальну справедливість. У нашому дослідженні цінності цього типу чітко розділилися на дві групи й увійшли у два окремих незалежних фактори. Єдність із природою, прекрасне, мудрість дали стійке сполучення із цінностями творчості, духовного життя, гармонії, свободи. Саме це поєднання цінностей, на нашу думку, відповідає назві “самотрансцендентність”, використаної Шварцем. І якщо свобода й творчість могли “випасти” в окремий фактор (зберігаючи при цьому високі факторні навантаження за фактором насиченого внутрішнього життя), то всі інші цінності залишалися в міцній “склеїці”.

Цінності рівності, миру, соціальної справедливості в нашому випадку безумовно поєднувалися із соціальним порядком, національною й екологічною безпекою, захистом родини, задаючи значеннєву шкалу безпеки й стабільності. Тільки в другій підвибірці при переході від три- до чотирифакторної моделі цей фактор “розпадався” на два – власне фактор безпеки (мир, безпека, соціальний порядок і рівність) і фактор “свій соціальний мікрокосм” (соціальна справедливість “приєднувалася” до любові, дружби, соціального визнання, приналежності, сенсу життя).

Отримані результати де у чому суперечать моделі Шварца, однак добре погоджуються з іншою теорією – теорією потреб А.Маслоу. Значеннєва шкала безпеки-стабільності відповідає потребі в безпеці й потребі приналежності до групи. Об’єднання цих двох потреб обумовлено соціальною природою цінностей. Шкала соціального домінування відповідає потребі в повазі й самоповазі. Шкала насиченого внутрішнього життя – потребі в самоактуалізації. При цьому ми хочемо підкреслити, що в жодному разі немає ніяких підстав вибудовувати перераховані потреби й, відповідно, значеннєві шкали в ієрархічну структуру, тим більше що сам Маслоу відмовився від ідеї піраміди потреб. Проте стає

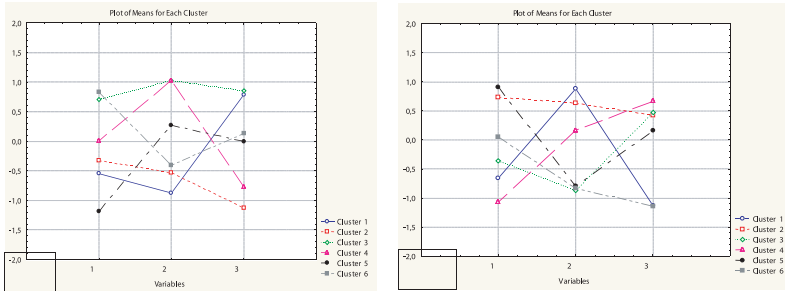
явною роллю потреби як універсального змістовно-утворюючого початку, що визначає ефективність ціннісної регуляції соціальної поведінки.

Типи ціннісно-диспозиційної структури особистості. З метою групування респондентів за їхніми сенсо-ціннісними орієнтаціями ми вдалися до процедур кластерного й дисперсійного аналізу. Одна з основних проблем була пов'язана з визначенням оптимальної кількості кластерів для досліджуваного набору випадків. Аналіз дендрограми, отриманої методом незваженого попарного середнього, приводив до три-, шести- і чотирикластерного рішення. Порівняльний аналіз F-статистики при використанні методу K-середнього показав, що шість кластерів дають найбільш високі значення F для всіх трьох показників сенсо-ціннісної сфери в порівнянні з іншими рішеннями. Саме ці групи стійко простежувалися в обох підвбірках і вибірці загалом. Тому подальший аналіз проводився для шести груп респондентів з характерними профілями сенсо-ціннісної сфери (мал. 1А, 1Б і 2).

Для респондентів із кластера 1 характерно виражене домінування цінності насиченого внутрішнього життя при слабкому прагненні до стабільності, і ще більш слабкому – до соціального домінування. Дисперсійний аналіз вихідних 32-х ціннісних орієнтацій дозволив доповнити “ціннісний профіль” кожної із груп. У табл.2 включені середні значення тих цінностей, за якими виявилися найбільш значимі ($p < 0,000001$) розбіжності між кластерами. Послідовність розгляду кластерів відповідає їхній нумерації на мал. 1А. (З огляду на розміри статті, ми представили дані для однієї підвбірки й вибірки в цілому.) Також при описі груп ми будемо враховувати результати ранжирування, проведеного окремо для кожного кластера за середньогруповими значеннями цінностей. У цьому випадку ранжирування дозволяє враховувати не тільки абсолютні, але й відносні показники значимості цінностей усередині групи.

Респондентів, що ввійшли до кластера 1, відрізняє висока оцінка світу прекрасного, переживання єдності із природою, духовного життя, свободи, творчості, мудрості. У значно меншому ступені, у порівнянні з іншими, вони цінують соціальне визнання й добробут. У перелік малозначимих цінностей тут потрапили влада, авторитетність, задоволення, а також самоповага (як упевненість у цінності своєї особистості – достоїнство), соціальний порядок, взаємопослужливість, національна безпека. Однак екологічна безпека оцінюється в цій групі досить високо. У цілому вимальовується типаж **романтика**, що відстороняється від

соціальних проблем і звертається в пошуках гармонії до природи й духовної сфери. Це підтверджується тим, що в шістку лідируючих цінностей тут входять “свобода”, “гармонія”, “мудрість”, “творчість”.

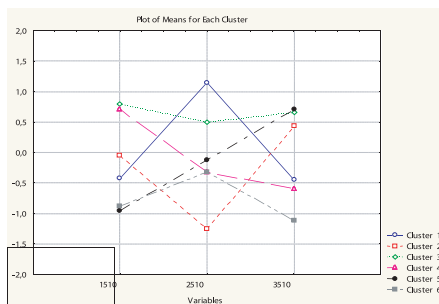

А

Б

Малюнок 1. Середні значення трьох базових ціннісних диспозицій (цін. 1 – стабільність й укорінення, цін. 2 – соціальне домінування, цін. 3 – насичене внутрішнє життя) у шести виділених групах (кластерах) респондентів: А – за результатами 281 чоловік, Б – за результатами 270 чоловік

Респондентів із кластера 2 відрізняють низькі показники всіх сенсо-ціннісних диспозицій, особливо – цінності насиченого внутрішнього життя. Для них менш важливі, в порівнянні з іншими респондентами, як сенс життя, творчість, світ прекрасного, свобода, цікаве життя, так і ввічливість, взаємопослужливість, поважання традицій, мир, а також влада, авторитетність, задоволення. Однак добробуту тут віддають одні з найвищих оцінок. У цілому представника цієї групи можна визначити як “скептика”.

Малюнок 2. Середні значення виразності трьох базових ціннісних диспозицій (цін. 1 – стабільність й укорінення, цін. 2 – соціальне домінування, цін. 3 – насичене внутрішнє життя) у шести кластерах, виділених за результатами 511 респондентів

На відміну від кластера 2, респондентів із кластера 3 характеризують високі значення всіх сенсо-ціннісних диспозицій. У цій групі відзначені найвищі (у порівнянні з іншими) середні оцінки для цінностей: задоволення, авторитетність, цікаве життя, розмаїтість, самоповага, сенс життя (наявність життєвих цілей), дружба й поважання традицій. Порівняно високо тут цінуються влада, добробут, соціальне визнання, свобода, мудрість, творчість, світ прекрасного, єдність із природою, екологічна безпека, мир, соціальна справедливість, захист родини. Представників цієї групи ми надалі будемо називати “**максималістами**”, оскільки для них високо значимі практично всі цінності, і вони не готові відмовитися від жодної з них.

Респондентів, які утворили кластер 4, характеризують у першу чергу, високі значення цінностей соціального домінування. По виразності цієї сенсо-ціннісної диспозиції кластер 4 порівняний тільки із кластером 3. Однак якщо в останньому максимальні значення відзначаються для всіх блоків цінностей, то в кластері 4 цінність стабільності виражена доволі помірковано, а ще слабкіше виражена цінність насиченого внутрішнього життя. Порівняльний аналіз окремих ціннісних орієнтацій показує, що у цьому кластері одні з найвищих показників для цінностей: добробут, влада, задоволення, авторитетність, самоповага, соціальне визнання й одні з найнижчих – для цінностей: єдність із природою, творчість, духовне життя. Такому сполученню ціннісних диспозицій відповідає добре описаний у мистецтвознавстві типаж “**андердога**”. Даний термін, запозичений з етології, використовується відносно персонажа, для якого основні життєві орієнтири пов’язані з домінуванням і самоствердженням.

Найбільш яскрава відмінність кластера 5 від усіх інших – це найнижчі показники для цінностей стабільності/укорінення. Сенсо-ціннісні диспозиції домінування й насиченого внутрішнього життя виражені в цієї групі досить помірковано. Відповідно, практично всі цінності, пов’язані зі стабільним соціальним життям, одержали тут одні з найнижчих оцінок на тлі усіх інших кластерів: мир, національна безпека, повага традицій, приналежність, соціальна справедливість, соціальний порядок, взаємопослужливість, увічливість. Саме для цієї групи екологічна безпека виявилася найменш значимою в порівнянні з іншими групами. Цінності “розмаїтість життя” й “влада” одержали в цій групі суттєво більш високі ранги, ніж в інших групах. Респондентів, що ввійшли до даного кластера, відрізняє відсторонена в соціальному плані позиція, і для їхнього позначення ми пропонуємо використати визначення “**індивідуалісти**”.

Таблиця 2

Середні значення ціннісних орієнтацій для шести ціннісно-диспозиційних кластерів, що були виявлені окремо для 281 респондента й для всієї вибірки в цілому (підкреслені – мінімальні значення, жирні – максимальні)

Ціннісна орієнтація	Кластер (% від загальної кількості респондентів)											
	1		2		3		4		5		6	
	романтик		скептик		максималіст		андердог		індивідуаліст		добро-мисний	
	281	511	281	511	281	511	281	511	281	511	281	511
7. Почуття приналежності	3,3	3,7	3,5	<u>2,9</u>	4,4	4,7	3,9	3,7	3,0	3,1	4,6	4,2
8. Соціальний порядок	<u>2,7</u>	3,6	3,7	<u>3,2</u>	5,1	5,2	4,3	3,8	<u>2,8</u>	<u>2,8</u>	4,9	5,0
11. Ввічливість	3,9	3,9	<u>3,3</u>	<u>2,8</u>	5,1	5,1	4,1	4,1	<u>3,0</u>	3,4	4,6	4,4
13. Національна безпека	2,3	3,2	3,7	<u>2,7</u>	5,1	5,0	4,6	3,7	2,0	<u>2,3</u>	4,8	5,0
17. Мир на землі	4,7	5,2	3,6	<u>3,0</u>	5,6	5,7	3,7	3,5	<u>2,7</u>	3,5	5,9	5,6
18. Повага традицій	3,3	3,4	<u>2,0</u>	<u>1,9</u>	4,7	4,4	<u>2,2</u>	<u>2,2</u>	<u>1,9</u>	2,9	3,8	3,4
19. Екологічна безпека	5,0	5,1	4,2	<u>3,6</u>	5,7	5,6	4,2	<u>3,7</u>	<u>3,5</u>	<u>3,9</u>	5,6	5,2
23. Захист родини	<u>5,0</u>	5,4	5,3	<u>4,9</u>	6,2	6,1	6,1	5,9	<u>5,0</u>	<u>5,0</u>	6,1	6,2
31. Соціальна справедливість	3,9	4,1	<u>2,8</u>	<u>2,6</u>	5,3	5,1	3,8	3,7	2,8	<u>3,2</u>	5,0	4,4
3. Влада	0,4	-0,5	1,0	2,0	4,1	2,3	3,6	4,0	<u>-0,5</u>	1,0	0,5	0,9
4. Задоволення	3,1	<u>2,6</u>	3,4	3,7	5,6	4,9	5,0	5,3	<u>2,6</u>	3,4	4,2	4,0
12. Добробут	<u>2,9</u>	<u>3,3</u>	4,4	4,6	5,4	5,2	5,6	5,7	<u>3,3</u>	4,4	4,4	4,7
24. Соціальне визнання	<u>2,9</u>	<u>2,9</u>	3,6	<u>3,2</u>	5,1	5,0	5,1	4,9	<u>2,9</u>	3,6	4,5	4,4
26. Розмаїтість життя	4,4	3,8	<u>3,0</u>	<u>2,7</u>	5,5	4,9	4,3	4,7	3,8	3,0	4,0	<u>3,0</u>
28. Авторитетність	2,5	<u>1,3</u>	<u>1,8</u>	<u>2,8</u>	5,6	4,5	5,0	5,0	<u>1,3</u>	<u>1,8</u>	2,6	<u>2,9</u>
6. Духовне життя	4,6	5,0	3,2	<u>2,8</u>	4,2	4,8	<u>2,6</u>	<u>2,5</u>	3,3	4,4	4,4	3,8
16. Творчість	5,1	4,8	2,7	<u>2,6</u>	5,1	5,2	3,4	3,8	4,1	5,2	4,6	3,4
25. Єдність із природою	4,8	4,7	<u>2,1</u>	<u>1,7</u>	4,8	4,6	<u>1,5</u>	<u>2,0</u>	2,9	4,0	4,3	3,3
27. Мудрість	5,2	5,1	<u>3,4</u>	<u>3,5</u>	5,6	5,6	4,3	4,6	4,7	5,1	4,9	4,3
30. Мир прекрасного	4,9	4,7	<u>3,0</u>	<u>2,9</u>	5,2	5,3	<u>3,0</u>	<u>3,1</u>	4,2	4,8	4,8	4,0

Респондентів, що утворили кластер 6, характеризує найвища виразність значенневої установки на стабільність/укорінення при середніх значеннях цінностей насиченого внутрішнього життя та порівняно невисокої значимості соціального домінування. У цієї групі найбільш високо за вибіркою в цілому оцінюють мир на землі й почуття приналежності, а також – захист родини, екологічну безпеку, національну безпеку, соціальний порядок, соціальну справедливість, світ прекрасного й духовне життя. Орієнтації на

владу й авторитетність у цій групі одні з найнижчих по всій вибірці. У цілому вимальовується образ миролюбної, прагнучої до стабільності, соціально орієнтованої життєлюбної людини. Хоча описаний типаж не є рідким і добре пізнаваний, виявилось досить складно підібрати для нього емну назву. Ми зупинилися на визначенні “**добромисний**”, звертаючись не до його нинішнього словникового значення (“той, що відповідає офіційному напряму думок”) і не до значення метафоричного (“благими намірами...”), а до буквального значення, закладеного в словосполученні “благі наміри”.

Отже, шляхом кластерного аналізу були виділені шість сенсо-ціннісних диспозицій, кожна з яких проявляється у своєрідному сполученні трьох інтегральних ціннісних установок і відповідає певному соціальному типажу. У трьох із цих шести випадків відзначається виражене домінування однієї із ціннісних установок при невисоких значеннях двох інших установок. Відповідні їм соціальні типажі були охарактеризовані як “**добромисний**” – з домінуючими змістами безпеки й соціальної гармонії, “**романтик**” – зі значеннєвою установкою на самореалізацію/самотрансцендентність та “**андер-дог**” – з перевагою змістів соціального домінування. Дві сенсо-ціннісні диспозиції є альтернативними, але ж, разом з тим, такими, що доповнюють одна одну, оскільки в обох випадках мова йде про відносно рівну значимість всіх сенсо-ціннісних установок. Але якщо в одному випадку ця значимість максимізується, то в іншому – навпроти, значимість майже всіх культурних цінностей піддається сумніву й занижується. Цим альтернативним тенденціям відповідають два типажі: “**максималіста**” й “**скептика**”. До останнього близький ще один типаж – “**індивідуаліст**”, для якого цінності соціального життя значимі в найменшому ступені, і відносно високу значимість мають гедоністичні змісти.

Аналіз цінностей, що одержали найвищі ранги в кожному із кластерів, показує їхню відповідність теорії Шварца про сумісність ціннісних типів.

Співвідносячи результати факторного й кластерного аналізу, акцентуємо, що якщо факторний аналіз розкриває зв'язок цінностей зі сферою потреб та мотивів, то кластеризація на основі сенсо-ціннісних шкал дозволяє вийти на типи ціннісно-диспозиційної ієрархічної структури особистості. Тобто кожний тип становить собою певне співвідношення сенсо-ціннісних диспозицій, що обумовлюють значущість та регулятивний потенціал окремих термінальних цінностей. Оскільки кластерний аналіз не

дозволяє визначити статистичну значимість результатів, виділені нами кластери не слід розглядати як єдино можливе рішення. Разом з тим, до них можна ставитися як до евристичного рішення, що дозволяє просунутися в дослідженні диспозиційної регуляції соціальної поведінки людини, включаючи і її екологічно значимі дії.

Цінності “єдність із природою” й “екологічна безпека” за результатами факторного аналізу були віднесені до різних семантичних груп: глибинний зміст “єдності із природою” розкривається в контексті насиченого внутрішнього життя й самоактуалізації, а “екологічна безпека” сприймається як важлива складова стабільного соціального життя. Це свідчить про те, що ціннісні змісти взаємодії із природою й змісти екологічно значимих дій (у тому числі тих, що створюють екологічну загрозу) інтегровані в різні потребово-змістовні сфери й можуть не перетинатися в повсякденному житті.

Висновки. 1) Основу значеннєвої організації термінальних цінностей складають три значеннєві шкали: безпеки / стабільності, соціального домінування, насиченого внутрішнього життя (самотрансцендентності). Виділені шкали відповідають потребам: в безпеці й груповій приналежності, у соціальному визнанні й повазі, у самоактуалізації. 2) Виявлені та описані типи цінностно-диспозиційної структури, що розкривають специфіку ціннісної ієрархії особистості.

Список використаних джерел

1. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. – СПб.: Речь, 2004. – 70 с.
2. Кряж И.В. Экологические установки и ценностные ориентации студентов // Вісник Харківського університету. Серія психологія. 2009.
3. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
4. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В.А.Ядова. – Л.: Наука, 1979. – 264 с.
5. Schwartz, S.H. Are there universal aspects in the structure and contents of human values? // Journal of Social Issues, 1994, 50. – Pp. 19-45

Results of research of terminal values 510 person are described. It is shown, that the basis of the semantic organization of terminal values is made with three semantic scales: security / stability, social domination and

the saturated internal life (self-transcendence). The revealed scales correspond to requirements: in safety and a group belonging, in a social recognition and respect, in self-actualization. By the cluster analysis types of value's dispositional structure opening specificity of value's hierarchy of the person are revealed and described.

Key words: terminal values, value's semantic scales, value's dispositional structure.

Отримано: 08.12.2009

УДК 159: 342.726

В.В. Кудря

Основні фактори гендерної нерівності

Стаття присвячена розгляду умов формування негативних гендерних стереотипів та наслідків їхнього впливу на професійну взаємодію правників. Запропоновано та обґрунтовано класифікацію і типологію гендерних дискримінацій та їхніх жертв. Висловлюється думка, що дискримінаційні прояви у професійному середовищі залежать як від недоліків сімейного виховання та відсутності дисципліни на виробництві, так і від інших негативних впливів, пов'язаних із рівнем освіти та професійної культури.

Ключові слова: гендерна рівноправність, гендерний вплив, типологія гендерних груп.

Статья посвящена рассмотрению условий формирования негативных гендерных стереотипов и последствий их влияния на профессиональное взаимодействие юристов. Предложена и обоснована классификация и типология гендерных дискриминаций и их жертв. Высказывается мысль, что дискриминационные проявления в профессиональной среде зависят как от недостатков семейного воспитания и отсутствия дисциплины на производстве, так и от других негативных влияний, связанных с уровнем образования и профессиональной культуры.

Ключевые слова: гендерное равноправие, гендерное влияние, типология гендерных групп.

Гендерна дискримінація взагалі, та у професійному середовищі зокрема, є, на нашу думку, антисупільним явищем, якому передують певна негативна взаємодія соціального оточення як об'єкта дискримінації, так і агресора. Саме по собі вчинення дискри-